

Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007

Kapitel: Ekonomisk brottslighet

Hela publikationen finns att beställa eller ladda ner på www.bra.se/go/297

Eko- och miljöbrott

EKONOMISK BROTTSLIGHET

Linda Källman

Sammanfattning

Ekonomisk brottslighet är ett samlingsbegrepp och många av de brott som ryms inom begreppet har diffusa offer och skadeverkningar. Det är en typisk spanings-/utredningsbrottslighet, vilket innebär att antalet upptäckta brott i mångt och mycket står i proportion till samhällets kontroll- och tillsynsverksamhet.

De två största ekobrottskategorierna är skattebrott och bokföringsbrott, som tillsammans står för närmare 90 procent av alla misstänkta ekobrott. Dessa brott upptäcks och anmäls främst av Skatteverket och av konkursförvaltare. Räknat i antalet till Åklagarmyndigheten inkomna brottsmisstankar har dessa brott ökat stadigt under hela 2000-talet. Insiderbrott och otillbörlig marknadspåverkan är antalsmässigt små brottskategorier, som dock har ökat kraftigt både vad gäller brottsmisstankar och lagförda brott. Ökningen hänger samman med att en ny och mer omfattande lagstiftning, lagen 2005:377 om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument, trädde i kraft år 2005.

Ekonomisk brottslighet är särskilt vanligt i vissa branscher, exempelvis restaurang-, frisör- och byggbranschen. För att förbättra kontrollmöjligheterna när det gäller svartarbete infördes år 2006 lagen (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher, enligt vilken Skatteverket har rätt att kontrollera personalliggare hos restauranger och frisörer. I syfte att minska de oredovisade intäkterna kommer det från år 2010 att krävas certifierade kassaregister hos alla företag som tar emot kontant betalning, enligt lagen 2007:592 om kassaregister m.m.

Myndigheterna satsar mycket på att utveckla underrättelseverksamheten och samarbetet mellan myndigheterna avseende såväl organiserad som ekonomisk brottslighet. Ett exempel på utvecklingen är de regionala underrättelsecentra (RUC) som bildats i Göteborg, Malmö och Stockholm.

Inledning

Det är lätt att föreställa sig offer för traditionella brott som stöld och misshandel, och inte svårt att argumentera för att samhället ska arbeta för att minska sådana brott. Skadeverkningarna av sådan brottslighet är fysiska och ekonomiska skador, samtidigt som det finns en förståelse för den psykiska kränkning som brotten ofta innebär. Ekonomisk brottslighet är ett svårdefinierat begrepp och många av de brott som ryms inom begreppet har mer diffusa offer och skadeverkningar. Medvetenheten om den ekonomiska brottslighetens skadliga inverkan på samhällsekonomin och att även enskilda personer kan drabbas hårt har dock ökat (Croall 2004), och i dag är den ekonomiska brottsligheten ett prioriterat område för de rättsvårdande myndigheterna (skr. 1994/95:217, skr. 2003/04:178, s. 6).

Det har hävdats att ekonomisk brottslighet kostar samhället långt mycket mer pengar än traditionella brott (Sutherland 1983, s. 9, Brå 2003a, s. 15, skr. 2003/04:178). En indikation på vilka summor det kan handla om är Skatteverkets uppskattning av det så kallade skattefelet – den skatt som enkelt uttryckt inte kan fastställas därför att inkomster och kapital döljs. Skattefelet beräknas till cirka 5 procent av BNP, motsvarande 10 procent av den skatt som varje år fastställs för företag och privatpersoner. Det innebär i dagsläget 133 miljarder (skv 2007, s. 242), varav 100 miljarder kan hänföras till företagssektorn (ibid. s. 243). Dessa siffror är en miniminivå för samhällets kostnader eftersom de enbart handlar om skatteundandragandet och inte tar hänsyn till exempelvis ökade kostnader till följd av priskarteller, snedvriden konkurrens etc.

Problembanscher

Inom några branscher är ekobrott mer vanligt förekommande än inom andra. Oredovisade intäkter och svartarbete är vanligt i branscher med omfattande kontanthantering, exempelvis restaurang-, taxi- och frisörbranschen (sou 1997:III, skv 2007, s. 239 f.). Stora problem finns dock även i andra branscher; särskilt inom byggbranschen har problem uppmärksamats. Där förekommer en organiserad handel med svart arbetskraft med kopplingar till annan och grövre kriminalitet (Brå 2007b). Problemen inom byggbranschen är så stora att konkurrensen bedöms vara satt ur spel (skv 2007, s. 240). Andelen oredovisade intäkter i förhållande till de redovisade bedöms vara störst inom fiskerieringen och jord- och skogsbruket; i absoluta tal är problemet störst bland uthyrnings- och företagsservicefirmor, inom detaljhandeln och byggbranschen (skv 2006:4, s. 47–48).

Brottsdefinition

Ekonomisk brottslighet eller ekobrott är inte ett entydigt begrepp som kan hänföras till något enskilt lagrum. Det är i stället ett samlingsbegrepp, vars innehåll varit föremål för diskussion alltsedan Sutherland förde fram begreppet »white-collar crime« på 1940-talet (Sutherland 1983). Sutherland syftade på brott som begås av personer på högre positioner i näringslivet: priskarteller, missledande marknadsföring, arbetsmiljöbrott, skattebrott och en lång rad andra handlingar som drabbade konkurrenter, konsumenter eller anställda. Det centrala var gärningspersonens ställning och position i näringslivet. Definitioner har sedan dess föreslagits från en rad olika utgångspunkter, exempelvis brottslighetens offer eller kontexten för brottet (sou 2007:8, s. 51, se också Bergqvist, 2007, s. 35 f., s. 44–48). Även en sådan omständighet att det krävs särskild kompetens för att utreda brotten har framförts som kriterium på vad som ska räknas som ekonomisk brottslighet (Ds 1996:1, s. 189).

Man har även skiljt på brott som begås i en näringsverksamhets intresse – företagsrelaterade brott (corporate crime), och brott som begås inom ramen för en näringsverksamhet, men i stället är riktade mot denna verksamhet – yrkesrelaterade brott (occupational crime) (Clineard och Quinney 1967; jfr också begreppen systembrottslighet respektive manschettbrottslighet som föreslogs i Brå 1996). Av tradition har fokus i Sverige legat på den företagsrelaterade brottsligheten eller brott som riktas mot det allmänna och mot marknadens funktions sätt – skattebrott, bokförings- och borgenärsbrott samt insiderbrott – snarare än på brott som drabbar företag eller konsumenter (Lindgren 2000, Lindgren 2001, Korsell 2006).

Den definition som blivit politiskt vedertagen i Sverige – kvalificerad, kontinuerlig och systematisk brottslighet som har vinning som direkt motiv och som förövas inom ramen för en näringsverksamhet som i sig inte är kriminaliserad – formulerades år 1981 av Justitiekotтет (Ju 1980/81:21, s. 62). Olika varianter av denna definition har sedan aktualiserats i olika utredningar (se sou 2007:8, s. 51 f. och s. 137 f. för en utförligare diskussion). Ekobrottsberedningen, som i sitt betänkande *Effektiva ekobrottsbekämpning* föreslog inrättandet av en särskild ekobrottsmyndighet, menade att definitionen inte borde vara alltför låst och ansåg att brottslighetens kvalifikationsgrad var viktigare än anknytningen till näringsverksamhet (Ds 1996:1). Ekobrottsmyndighetens ansvarsområde kan ses som den praktiska tillämpningen av regeringens syn på vad som är ekonomisk brottslighet, men är inte

baserat på någon specifik definition av begreppet¹⁰⁷. I detta arbete inkluderas följande brottstyper¹⁰⁸:

- *Förskingring* (10 kap. 1–3 brottsbalken [1962:700], hädanefter BrB eller brottsbalken) och *trolöshet mot huvudman* (10 kap. 5 § brottsbalken). Förskingring innebär att gärningspersonen missbrukar en förtroendeställning för egen vinning och därigenom orsakar huvudmannen (exempelvis arbetsgivaren) skada. Vid trolöshet mot huvudman behöver inte gärningspersonen ha någon egen vinning av brottet.
- *Borgenärsbrott* (11 kap. 1–4 § brottsbalken). Brotten omfattar oredlighet och vårdslöshet mot borgenärer, otillbörligt gynnande av borgenär (rubriceringen ersätter den tidigare benämningen mannamån mot borgenär) samt försvarande av konkurs eller exekutiv förrättning. Borgenärsbrotten innebär att en gäldenär som är eller riskerar att hamna på obestånd agerar på ett sätt som kan innebära skada för fordringsägarna. Försvarande av konkurs eller exekutiv förrättning är en ny rubricering från år 2005 och innebär att en gäldenär lämnar oriktiga uppgifter om tillgångar och skulder i samband med konkurs eller annan exekutiv förrättning.
- *Bokföringsbrott* (11 kap. 5 § brottsbalken). Brottet innebär att bokföring saknas eller är så bristfällig att verksamheten inte i huvudsak

¹⁰⁷ Ekobrottsmyndighetens ansvarsområde är begränsat såväl sakligt som geografiskt och omfattar *borgenärs- och bokföringsbrott* (11 kap. 1–5 § BrB), *brott mot aktiebolagslagen* (2005:551), *brott mot lagen* (1967:531) *om tryggande av pensionsutfästelser m.m.* samt olika *brott mot skattebrottslagen* (2–8, 10 § skattebrottslagen [1971:69]) samt mål vars handläggning »ställer särskilda krav på kännedom om finansiella förhållanden, näringslivsförhållanden, skatterätt eller liknande« i de fall målen hänför sig till Stockholms län, Västra Götalands län, Skåne län, Hallands län, Blekinge län eller Gotlands län. Myndigheten har vidare ett rikstäckande ansvar för *EU-bedrägerier* (9 kap. 1–3 § BrB), *subventionsmissbruk* – felaktig användning av EU-medel (9 kap. 3a § BrB), *insiderbrott* och *otillbörlig marknadspåverkan* (2, 3, 7, 8 § lagen [2005:377] om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument), samt mål »som lämpligen bör handläggas vid Ekobrottsmyndigheten med hänsyn främst till att målet rör kvalificerad ekonomisk brottslighet som har nationell utbredning eller internationell anknytning eller är av principiell natur eller av stor omfattning« (förrordning [2007:972] med instruktion för Ekobrottsmyndigheten). *Penninghäleri* och *-förseelse* (»penningtvätt«) (9 kap. 6a § och 7a § BrB) är exempel på brott som myndigheten handlägger utan att det finns direkt utpekade som deras ansvarsområde (se Ekobrottsmyndighetens hemsida www.ekobrottsmyndigheten.se).

¹⁰⁸ Till grund för urvalet ligger främst en strävan efter att kunna jämföra uppgifterna med förra utgåvan av Brottsutvecklingen (Brå 2004a). Till detta urval har arbetsmiljöbrotten lagts till. Anledningen är att såväl arbetsmiljöbrott som miljöbrott kan ses som ekonomisk brottslighet, men medan miljöbrotten beskrivs i ett eget avsnitt i Brottsutvecklingen, har arbetsmiljöbrotten tidigare varit förbisedda.

kan bedömas utifrån den. Bokföringen är viktig för många intressenter, exempelvis kreditgivare och investerare. (År 2005 skärptes maxstraffet för grovt bokföringsbrott från fyra till sex års fängelse.)

- *Mutbrott* (20 kap. 2 § brottsbalken) och *bestickning* (17 kap. 7 § brottsbalken) utgör tillsammans det som vanligen kallas korruptionsbrott. Tillsammans med vissa förskingnings- och trolöshetsbrott kan de också beskrivas som maktmissbruksbrott (Brå 2007a). Mutbrott innebär att någon tar emot eller begär muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning. Bestickning innebär att erbjuda eller på begäran lämna en muta eller annan otillbörlig belöning för någons tjänsteutövning. Någon lagstadgad gräns för vad som är att betraktas som muta finns inte och även praxis är oklar; det viktiga är att givandet är ägnat att påverka tjänsteutövningen (prop. 1975/76:176). Korruptionsbrott kan ske i både offentlig och privat sektor. Ett typiskt fall som rör båda sektorerna är när en anbudsgivare i samband med offentlig upphandling erbjuder eller krävs på muta för att få ordern. Båda parterna är straffansvariga, men den som tagit initiativet genom att erbjuda eller begära en muta får normalt ett strängare straff. Avböjer ena parten att medverka är den andra parten ändå straffbar, även om transaktionen inte fullföljts.
- *Arbetsmiljöbrott och brott mot arbetsmiljölagen* (1977:1160), hädanefter benämnd arbetsmiljölagen eller AML. Till arbetsmiljöbrotten räknas både brottsbalkens rubriceringar om vållande till annans död, vållande till annans kroppsskada eller sjukdom samt framkallande av fara, när dessa brott begåtts genom att föreskrifter i arbetsmiljölagen åsidosatts (3 kap. 10 § BrB) och de fall där en arbetsgivare bryter mot föreskrifter som meddelats med stöd av arbetsmiljölagen (8 kap. 1-2 § arbetsmiljölagen [1977:1160])¹⁰⁹.
- *Brott mot skattebrottslagen* (1971:69), hädanefter kallad skattebrottslagen eller SkBrL. Lagen omfattar bland annat rubriceringarna skattebrott (2-4 §), vårdslös skatteuppgift (5 §), skatteavdragsbrott (6 §), skatteredovisningsbrott (7 §) och försvärande av skattekontroll (10 §). Att lämna oriktiga uppgifter eller underlåta att lämna exempelvis deklaration i syfte att undgå skatt utgör skattebrott, och att åsidosätta bokföringsskyldigheten eller annan skyldighet att bevara räkenskaper kan utgöra försvärande av skattekontroll.

¹⁰⁹ Termen arbetsmiljöbrott används i texten som en gemensam term för brottsrubriceringarna arbetsmiljöbrott (3 kap. 10 § BrB) och brott mot arbetsmiljölagen, om inget annat anges.

- *Insiderbrott och otillbörlig marknadspåverkan* regleras i lagen (2005:377) om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument. Den nya lagen har ersatt den tidigare insiderstrafflagen (2000:1086) och brottsrubriceringen otillbörlig kurspåverkan har ändrats till otillbörlig marknadspåverkan. Vid insiderbrott utnyttjar någon insiderinformation, som ännu inte är offentliggjord, för att exempelvis sälja eller köpa värdepapper innan informationen hunnit komma ut och påverka kursen. Vid otillbörlig marknadspåverkan manipuleras marknaden, till exempel genom skenaffärer.
- *Brott mot aktiebolagslagen* (2005:551), hädanefter kallad aktiebolagslagen eller ABL. Det finns flera handlingar som är straffbara enligt aktiebolagslagen. Brotten handlar ofta om överträdelse av det så kallade låneförbudet (aktiebolag får ej ge lån till vd, styrelseledamöter, aktieägare eller andra närstående). Ett annat exempel är att någon som inte aktivt deltar i styrelsearbetet utses som styrelseledamot för att dölja någon annans inflytande i bolaget (och därigenom fungerar som bulvan). Den gamla aktiebolagslagen (1975:1385) ersattes den 1 januari år 2006 av den nya lagen med samma namn.
- *Överträdelse av näringsförbud*, enligt 25 § lagen [1986:436] om näringsförbud. Näringsförbud för viss tid (3–10 år) kan meddelas personer som begått grova ekonomiska brott eller på annat sätt grovt åsidosatt sina skyldigheter som näringsidkare. Att överträda ett näringsförbud är ett brott för vilket gärningspersonen kan dömas till böter eller fängelse.

Om statistikkällor

De flesta ekobrott upptäcks av myndigheter eller konkursförvaltare, som anmäler misstänkta brott direkt till åklagare. När ekobrotten tidigare i huvudsak utreddes av polisens ekorotlar utgjorde endast registrerade anmälningar om ekobrott hos polisen underlag till kriminalstatistiken. I samband med att Ekobrottsmyndigheten och Skatteverkets skattebrottsenheter bildades år 1998 förändrades rutinerna, och många ekobrott kom att utredas av polis vid Ekobrottsmyndigheten eller av skattebrottsenheterna (främst brott mot skattebrottslagen). Därmed registrerades inte längre alla misstänkta ekobrott av polisen, och underlaget till kriminalstatistiken utgjordes därefter även av uppgifter om anmälda ekobrott från Åklagarmyndigheten. Rapporteringen från åklagarna gällde dock endast brott där det fanns en skäligen misstänkt person, medan brott som rörde personer med en lägre misstankegrad inte längre rapporterades in. Sedan år 2007 har rapporteringen dock ändrats igen och numera erhåller Brå uppgifter om brott även i de

fall där en misstänkt person saknas eller misstankegraden är lägre¹¹⁰. Utöver underrapporteringen åren 1998–2006 har det även visat sig att åklagarna inte alltid räknat och kodat brotten på samma sätt som polisen och att det dessutom kan skilja mellan olika åklagare (Brå 2005). Överlag är åklagarnas principer för antalsräkning mer ärendeorienterad och därmed inte lika extensiv som den hos polisen.

Sammantaget innebär det nämnda att det inte går att jämföra statistiken över anmälda ekobrott före och efter år 1998 respektive år 2006/2007. Av denna anledning bygger redovisningen av utvecklingen för olika typer av ekobrott i detta avsnitt i stället på Åklagarmyndighetens statistik över *inkomna brottsmisstankar*¹¹¹, som inte genomgått lika stora förändringar som den officiella kriminalstatistiken över tid. I genomgången är det viktigt att tänka på att enheterna anmälda brott respektive brottsmisstankar inte är direkt jämförbara med varandra. Som exempel kan nämnas att år 2007 registrerade Åklagarmyndigheten cirka 8 700 misstankar om bokföringsbrott, medan den officiella kriminalstatistiken för samma år omfattar cirka 4 700 anmälda bokföringsbrott. (För en utförligare beskrivning av skillnaderna mellan de två statistikgrenarna, se Brå 2005.)

Omfattning och utveckling

Mörkertal och dold brottslighet

Mörkertalet för ekobrottsligheten bedöms vara större än för många andra brottstyper (Brå 2003a; Korsell, 2003). En orsak är att ekobrott, till skillnad från brott som misshandel och stöld, sällan drabbar någon enskild person, och därmed finns det inga brottsoffer som kan anmäla brotten till polisen. De flesta av de brott som behandlas här är i stället typiska spanings- eller utredningsbrott som upptäcks i huvudsak genom samhällets tillsyns- och kontrollfunktioner. Den upptäckta brottsligheten säger därför mer om kontrollverksamheten än om brottsligheten som sådan (Korsell 2003, Brå 2006 s. 71, Bergqvist 2007, s. 66). De allra flesta ekobrott anmäls av Skatteverket och konkursförvaltare, men anmälningar görs även av Finansinspektionen (insiderbrott och otillbörlig marknadspåverkan), Finanspolisen (penninghäleri), Tull-

¹¹⁰ År 2007 införde Åklagarmyndigheten successivt ett nytt ärendesystem (Cåbra) som ersatte åklagarnas tidigare ärendesystem (Brådis och Envis), vilket har medfört kvalitetsförbättringar i den officiella statistiken över anmälda brott. Under år 2007 har Brå även tagit fram nya instruktioner för kodning av brott, i syfte att anpassa åklagarnas antalsräkning till polisens.

¹¹¹ Inom åklagarväsendet förs statistik över brott på tre nivåer: ärende, brottsmisstanke och misstänkt (person). Ett ärende kan gälla en eller flera personer som var och en misstänks för ett eller flera brott. Ett ärende kan därför rymma flera brottsmisstankar (se Åklagarmyndighetens hemsida www.aklagare.se).

verket, aktiebolagens externa revisorer (t.ex. bokföringsbrott, brott mot aktiebolagslagen), myndigheter som administrerar EU-bidrag (EU-bedrägerier) samt allmänheten. Brottsmisstankar rapporteras också från kriminalunderrättelseverksamheten vid Ekobrottsmyndigheten (EBM 2006, s. 8). För de flesta typer av ekobrott är staten målsägande.

När det gäller annan brottslighet kan offerundersökningar vara till hjälp för att bedöma den dolda brottsligheten, men de flesta ekobrott har inte den typen av tydliga fysiska offer. För skattebrott, som ju berör hela statens finanser, finns dock vissa beräkningar, baserade bland annat på nationalräkenskaperna (skv 2007). Det så kallade skattefelet kan användas för att beräkna hur mycket skatt som undandras och inom vilka områden, även om det inte kan säga något om antalet brott. Av det beräknade skattefelet på 133 miljarder står mikroföretagen (företag där lönesumman uppgår till mindre än en miljon kronor årligen) för drygt 50 miljarder. Det är mer än den skatt som fastställs för dessa företag och tyder på ett skatteundandragande av mycket stor omfattning. Nästan hälften av skattefelet, 66 miljarder kronor, utgörs av svartarbete. Det internationellt relaterade skattefelet – gällande bland annat punktskatter, mervärdesskatt och skatt på kapital – beräknas till 46 miljarder, men osäkerheten i beräkningarna är stor (skv 2007, s. 242 f.).

Den kända skattebrottsligheten kan också jämföras med antalet skattetillägg som Skatteverket beslutar om. Skattetillägg är en administrativ sanktion som Skatteverket kan besluta om i stället för att göra en anmälan om skattebrott. Enligt Skatteverkets riktlinjer ska brottanmälan göras när det undanhållna beloppet överstiger ett prisbasbelopp, i andra fall ska skattetillägg vara den enda sanktionen (skv 2007, s. 268). Skattetilläggen uppgick år 2005 till sammanlagt drygt 1,1 miljard kronor. När det gäller skattetillägg som baseras på felaktigheter som upptäcks vid den årliga taxeringen, står fysiska personer för den största andelen såväl antalsmässigt (83 procent) som beloppsmässigt (53 procent) (skv 2007, s. 264 f.)¹¹². De högsta genomsnittliga skattetilläggen avser inkomstskatt och punktskatter. Grovt räknat går det 50–60 beslut om skattetillägg på varje anmälan om brott som görs av Skatteverket, eller 25–30 per brottsmisstänke som inkommer till Åklagarmyndigheten. Det är alltså endast en bråkdel av alla som potentiellt undanhåller skatt som blir anmälda för skattebrott och än färre som blir lagförda.

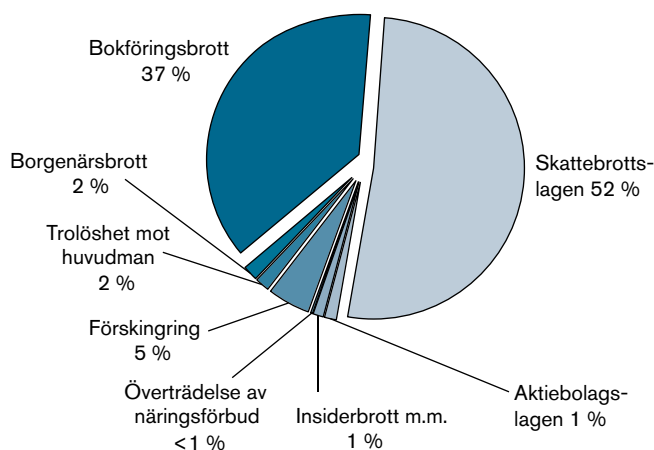
För vissa typer av ekobrott som drabbar företag finns studier som liknar offerundersökningar. I en internationell studie som genomförts av revisions- och redovisningskoncernen PricewaterhouseCoopers tas

¹¹² År 2006 ökade det totala skattetillägget kraftigt, till drygt 2,4 miljarder kronor, beroende på ett fåtal men beloppsmässigt stora beslut avseende inkomstskatt.

bland annat korruptionsbrotten upp. Studien visar att nästan hälften av alla brott upptäcks av en slump och man konstaterar därför att mörkertalet troligen är mycket stort (PricewaterhouseCoopers 2007, s. 4). Endast några få procent av de anmälda brotten har upptäckts genom företagens interna kontrollsystem (ibid. s. 27), och svenska företag har dessutom i lägre grad än i övriga världen infört olika brottsförebyggande åtgärder för att öka säkerheten och kontrollen (ibid s.27). Mer utvecklade kontrollsystem skulle troligen leda till fler upptäckta brott (jfr förslagen på brottsförebyggande åtgärder i Brå 2007a).

Struktur

Skattebrott, bokförings- och borgenärsbrott står för närmare 90 procent av den misstänkta ekobrottsligheten (se figur 1). Bland brotten mot skattebrottslagen dominerar brottsrubriceringarna *skattebrott*, *skatteförseelse* och *grovt skattebrott* (2–4 § skattebrottslagen) med cirka 6 600 inkomna brottsmisstankar år 2007, varav cirka 3 500 enbart avsåg mervärdesskattelagen, samt *försvårande av skattekontroll* (10 § skattebrottslagen) med cirka 3 300 inkomna brottsmisstankar år 2007. Grova skattebrott kodas i allt högre utsträckning under en egen kod; år 2007 uppgick antalet registrerade misstankar om grova skattebrott till knappt 1 600. Tillsammans utgjorde de olika skattebrotten 52 procent av de brottsmisstankar som registrerades av Åklagarmyndigheten år 2007 (se figur 1). Brotten upptäcks och anmäls främst i samband med Skatteverkets kontroller.

Figur 1. Inkomna brottsmisstankar (n=23 332) efter typ av ekobrott, år 2007. Procent. Källa: Åklagarmyndigheten.

Bokföringsbrott är det vanligaste enskilda ekobrottet. En viktig förklaring är att motivet för bokföringsbrott inte är direkt ekonomisk vinning utan snarare att dölja andra ekobrott. Det är därför vanligt att bokföringsbrott förekommer tillsammans med misstankar om andra ekobrott. En felaktig eller obefintlig bokföring kan försvåra eller helt omintetgöra möjligheterna att reda ut andra misstänkta ekobrott (Brå 1996, s. 188–120). Bokföringsbrott har därför stor betydelse för såväl ekobrottslingen som ekobrottsutredaren. År 2007 registrerades cirka 8 700 misstankar om bokföringsbrott, vilket utgjorde 37 procent av alla ekobrottsmisstankar. Brotten upptäcks oftast i samband med konkursförvaltning eller skatterevisorer.

Bokföringen i konkursbolag granskas alltid av konkursförvaltare. En viktig uppgift är att säkra resurser för borgenärerna – de som har fordringar på konkursbolaget. *Borgenärsbrotten* är dock relativt få, motsvarande 2 procent av den misstänkta ekobrottsligheten år 2007. Det är i regel svårare att bevisa borgenärsbrott, i synnerhet om bokföringen är bristfällig, och förvaltarna har sällan resurser för mer omfattande utredningar (Korsell 2003). Det innebär att borgenärsbrotten sannolikt är underrepresenterade i statistiken.

De antalsmässigt små brotten som *brott mot aktiebolagslagen, insiderbrott* (tillsammans med otillbörlig marknadspåverkan) och *överträddelse av näringsförbud* utgjorde tillsammans knappt 3 procent av den upptäckta ekobrottsligheten. Även dessa brott upptäckts genom myndigheternas kontroller och tillsynsarbete, exempelvis Finansinspektionens tillsyn över aktörerna på finansmarknaden.

Korrupsions- och forskningsbrott, samt trolöshet mot huvudman skiljer sig från övriga ekobrott eftersom anmälningar om misstänkta brott sällan har någon koppling till myndigheternas kontrollverksamhet. Forskningsrings- och trolöshetsbrott upptäckts och anmäls i huvudsak av den som lider skada av brottet. Drygt hälften av alla anmälningar om misstänkta korrupsionsbrott görs av privatpersoner eller den misstänktes arbetsgivare. Många väljer också att lämna anonyma tips till polisen eller direkt till Riksenheten mot korruption. Misstänkt korruption kan exempelvis anmälas av en konkurrent till ett företag som erbjudit mutor i samband med en upphandling (Brå 2007a, s. 27–28). Korrupsionsbrotten har inte räknats in i brottsstrukturen, eftersom det inte finns statistik på brottsmisstankenivå för de brotten.

Inte heller för *arbetsmiljöbrotten* finns statistik på brottsmisstankenivå. År 2007 anmäldes knappt 1 200 arbetsmiljöbrott enligt 3 kap. 10 § brottsbalken och brott mot arbetsmiljölagen, varav närmare 800 gällde vållande till kroppsskada. Många brott anmäls av arbetsmiljöverket, som år 2005 stod för var fjärde anmälan om misstänkt brott (Turesson 2006).

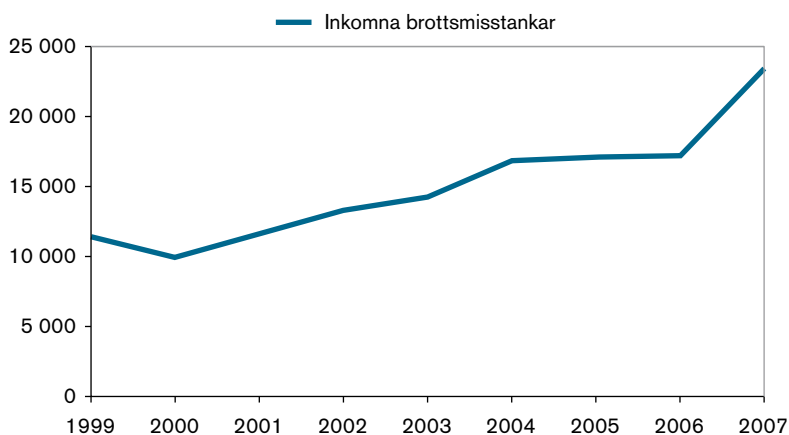
Utveckling

I slutet av 1970 låg antalet *anmälda ekobrott*¹¹³ runt 5 000–6 000 per år, men hade till början av 1980-talet ökat till det dubbla. Ökningen kan vara ett resultat av den satsning mot ekobrott som gjordes i slutet av 1970-talet och början av 1980-talet, då bland annat polisens ekorotlar infördes (sou 2007:8, s. 56 f.). Ekobrotten låg sedan relativt stabilt runt 12 000 anmälda brott per år fram till mitten av 1990-talet. Antalet anmälda brott hade år 1995 ökat till 16 000, vilket kan förklaras av den ekonomiska krisen som ledde till många konkurser och därigenom många upptäckta brott. Det tidiga 1990-talets finanskris och flera uppmärksammade fall av oseriösa skalbolagshärvor gav också upphov till ett ökat fokus på ekobrott (sou 2007:8, s. 58). Antalet anmälda brott minskade sedan kraftigt i slutet av 1990-talet, vilket till viss del har att göra med att myndighetsstrukturen lades om då Ekobrottsmyndigheten bildades år 1998. Statistiken för i synnerhet åren 1998 och 1999 är därför osäker och det är vanskligt att jämföra den statistik som togs fram före år 1998 med den som tagits fram från år 2000 (Brå 2005).

I figur 2 nedan ges en övergripande bild av den ekonomiska brottslighetens utveckling från 1999, baserat på det totala antalet till åklagaren *inkomna brottsmisstankar* för följande brottstyper: *bokföringsbrott* och *borgenärsbrott*, *skattebrott*, *förskingring* och *trolöshet mot huvudman*, *brott mot aktiebolagslagen*, *insiderbrott* och *otillbörlig marknadspåverkan* samt *överträdelse av näringsförbud*. Korruptionsbrotten och arbetsmiljöbrotten har inte räknats in eftersom uppgifterna om de brotten är baserade på inkomna ärenden till Riksenheten för korruption respektive på till polisen anmälda brott, det vill säga andra statistiska enheter än inkomna brottsmisstankar.

År 2000 registrerades 10 000 brottsmisstankar av Åklagarmyndigheten. Utvecklingen under 2000-talet har sedan inneburit en stadig ökning av antalet inkomna brottsmisstankar, med en större uppgång år 2004, följd av en ännu kraftigare uppgång år 2007, något som diskuteras närmare nedan. Sammantaget har antalet misstänkta ekobrott fördubblats mellan åren 2001 och 2007 men även på längre sikt är trenden en ökning.

¹¹³ Siffrorna avser anmälda brott mot skattebrottslagen, borgenärsbrott (inklusive bokföringsbrott) och förskingringsbrott (från år 1988 även trolöshet mot huvudman). För åren fram till år 1997 saknas siffror för brott mot aktiebolagslagen, medan siffror för insiderbrott och överträdelse av näringsförbud saknas fram till år 1998, eftersom dessa brott tidigare inte särredovisades.

Figur 2. Antal inkomna brottsmisstankar 1999–2007. Källa: Åklagarmyndigheten.

BOKFÖRINGS- OCH BORGENÄRSBROTT

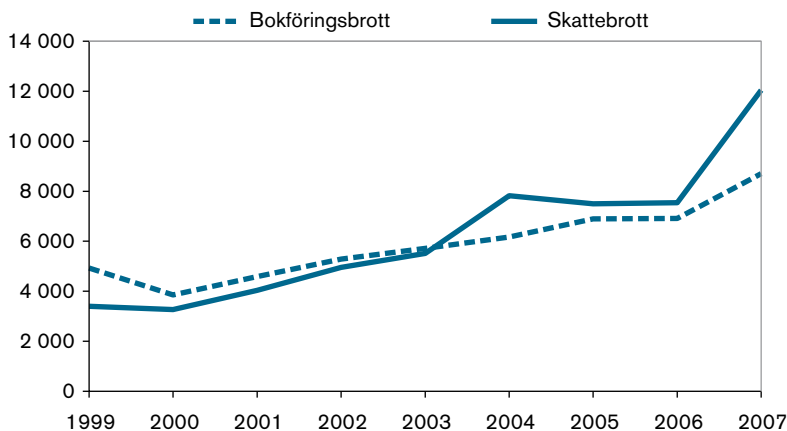
Bokföringsbrotten har ökat stadigt under hela 2000-talet, från knappt 4 000 inkomna brottsmisstankar år 2000 till 8 700 år 2007 (se figur 3). Mellan år 2006 och 2007 ökade antalet brottsmisstankar med 26 procent. Det brukar framhållas att bokföringsbrotten följer konkursutvecklingen (Korsell 2003), men medan antalet konkurser sjunkit varje år sedan 2004 (se IRPS 2008, s. 26) har det i stället skett en kraftig ökning av antalet brottsmisstankar om bokföringsbrott. Förklaringen kan vara att Brå från år 2007 gjort ett förtydligande kring antalsräkningen av bokföringsbrottet, i syfte att anpassa polisens och åklagarnas rapportering. Någon egentlig ökning av antalet brottsmisstankar 2006–2007 torde det därför inte vara fråga om. I genomsnitt leder var fjärde konkurs till att misstänkta brott anmäls (EBM 2006, s. 7).

Antalet inkomna misstankar om *borgenärsbrott* har minskat stadigt under 2000-talet, frånsett en tillfällig ökning år 2002 (se figur 4). Den främsta förklaringen är troligen det minskade antalet konkurser, men då antalet bokföringsbrott ändå ökat skulle en bidragande orsak kunna vara att de som anmäler brott i högre utsträckning »nöjer sig« med att anmäla bokföringsbrott i stället för att försöka få underlag till en anmälan om borgenärsbrott. Det höjda maxstraffet för grovt bokföringsbrott kan möjligen ha bidragit till fler sådana överväganden.

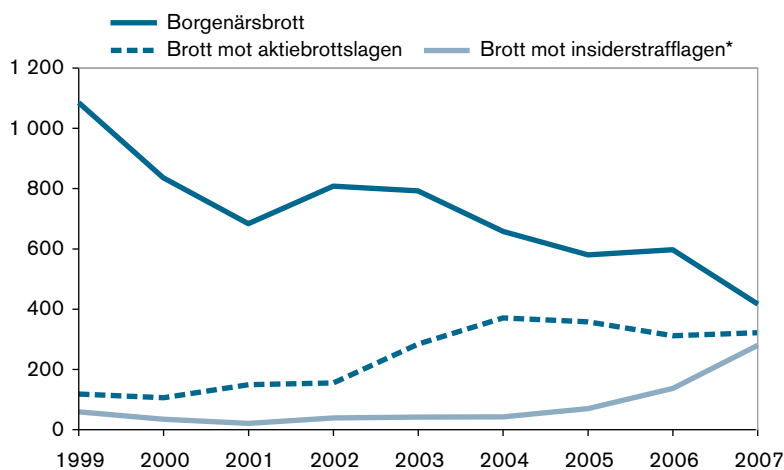
SKATTEBROTT

Även *skattebrotten* har ökat under hela 2000-talet, räknat i antal inkomna brottsmisstankar (se figur 3). En större ökning, från ca 5 500 till ca 7 800 brottsmisstankar, skedde åren 2003–2004. Efter en smärre nedgång kom sedan en kraftig ökning år 2007, från ca 7 500 till ca

12 000 brottsmisstankar. Ökningen år 2004 kan delvis förklaras med en ökning av antalet anmälningar från Skatteverket det året, följt av en smärre nedgång i antal anmälningar och färre brottsmisstankar de följande två åren. Antalet anmälningar från Skatteverket ökade sedan något år 2007, men den kraftiga ökningen av antalet registrerade brottsmisstankar samma år är oproportionerligt hög. En del av förklaringen

Figur 3. Antal inkomna brottsmisstankar, åren 1999–2007. Källa: Åklagarmyndigheten.

* Insiderstrafflagen (2000:1086) ersattes år 2005 med lagen (2005:377) om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument.

Figur 4. Antal inkomna brottsmisstankar, åren 1999–2007. Källa: Åklagarmyndigheten.

är att Ekobrottsmyndigheten och Åklagarmyndigheten gått igenom rutinerna för registrering av brottsmisstankar och tagit fram förtydligade riktlinjer. En ökning av antalet misstankar om skattebrott var en väntad effekt av detta. Detta är ett tydligt exempel på hur statistiken mer speglar myndigheternas arbete än själva brottsligheten, och att det inte bara handlar om att kontroller och operativ verksamhet påverkar hur många brott som upptäcks utan också om effekten av rena registreringsrutiner.

INSIDERBROTT OCH BROTT MOT AKTIEBOLAGSLAGEN

De anmälda *insiderbrotten* är relativt få, trots en kraftig ökning av misstänkta insiderbrott och misstänkt otillbörlig kurspåverkan under 2000-talet (se figur 4). Ökningen kan förklaras med ett ökat fokus på brott som rör finansmarknaderna, men har också att göra med att den nya lagen som trädde i kraft den 1 juli 2005 (2005:377) är mer omfattande än den tidigare lagstiftningen. Förbuden mot insiderhandel och röjande av insiderinformation omfattar nu alla som har tillgång till insiderinformation och inte som förr vissa grupper. Rubriceringen otillbörlig marknadspåverkan omfattar också fler situationer än den tidigare rubriceringen otillbörlig kurspåverkan. Lagändringen har också inneburit att Finansinspektionen rapporterar misstänkta brott till Ekobrottsmyndigheten i ett tidigare skede än förut. Förändringarna har tillsammans bidragit till att antalet inkomna brottsmisstankar fyrdubblats mellan åren 2005 och 2007.

Antalet inkomna brottsmisstankar som gäller brott mot *aktiebolagslagen* var tre gånger fler år 2007 än år 2000, men har legat relativt stabilt sedan 2003 (se figur 4). Det finns dock en topp för år 2004 som inte har analyserats närmare här.

KORRUPTION OCH ANDRA MAKTMISBRUKSBROTT

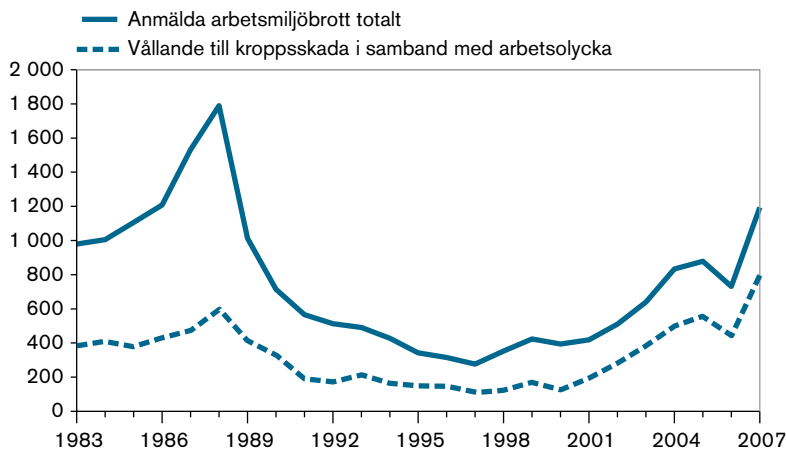
Riksenheten mot korruption, en särskild enhet inom Åklagarmyndigheten bildades år 2003 och handlägger samtliga ärenden som rör givande och tagande av muta i Sverige. Enheten arbetar aktivt för att fler korruptionsbrott ska upptäckas och lagföras. Då korruption i grunden ofta handlar om maktmissbruk, hanteras ibland även närliggande brott som förskingring och trolöshet mot huvudman (Brå 2007a). En rad uppmärksammade fall, exempelvis åtal mot butikschefen inom Systembolaget, torde tillsammans med enhetens arbete ha bidragit till en ökad medvetenhet om dessa brott och en ökning av antalet anmälda brott. Det går dock inte att urskilja antalet anmälda mut- och bestickningsbrott i brottsstatistiken, och åklagarna särredovisar inte heller längre dessa brottsmisstankar. De uppgifter som finns är i stället antal ärenden inkomna till Riksenheten, och dessa visar inte entydigt på någon ökning av misstänkta brott. Enheten har sedan den bildades

år 2003 och fram till den 2 juni 2008 handlagt 474 ärenden, varav 54 år 2003 (från den 1 juli), 73 år 2004, 103 år 2005 (det år då Systembolagets butikschefer anmäldes), 88 år 2006 och 109 år 2007 (muntlig uppgift vid samtal med Riksenheten mot korruption den 2 juni 2008).

En relativt liten del av de ärenden som kommer in till Riksenheten mot korruption leder till beslut om att väcka åtal. I varje ärende kan det finnas flera brottsmisstankar; räknat i brottsmisstankar visar sig runt en tredjedel sakna grund eller vara alltför vaga för vidare utredning (Brå 2007a)¹¹⁴.

ARBETSMILJÖBROTT

Slutet av 1980-talet innebar en stark ökning av antalet anmälda *arbetsmiljöbrott* (se figur 5). Orsaken till den kraftiga ökningen har inte analyserats närmare, men det kan konstateras att ökningen sammanträffade med den överhettning i ekonomin som rådde dessa år (se Aunesluoma och Fellman 2006). Antalet anmälda brott sjönk sedan kraftigt, för att från slutet av 1990-talet återigen öka, i synnerhet under 2000-talet: år 2007 anmäldes runt 1 200 arbetsmiljöbrott, mer än dubbelt så många som år 2002 då antalet anmälningar var cirka 500. Antalet anmälda arbetsmiljöbrott är i dag tillbaka på samma nivå som i början av 1980-talet. Stressigare arbetstempo eller ökad medvetenhet bland arbetstagar- na är möjliga förklaringar till de senaste årens ökning (Bergström, 2008), men förbättrade rutiner och en ökad kunskap från polisens sida framhålls också som förklaringar (Liljestrand 2008).

Figur 5. Antal anmälda arbetsmiljöbrott (inklusive brott mot arbetsmiljölagen), åren 1983–2007. Källa: Brå.

¹¹⁴ I studien ingick 147 avslutade ärenden, innehållande totalt 248 brottsmisstankar.

Offer och gärningspersoner

Man kan enligt Lindgren (2002, refererad i Brå 2004b) tala om tre typer av utsatthet för ekobrott: en *primär utsatthet* som drabbar enskilda individer, en *sekundär utsatthet* som drabbar företag och organisationer och en *tertiär utsatthet* som mer diffust berör olika samhällsmål (Brå 2004, s. 18, se också Brå 2000:23). Några exempel på de förstnämnda typerna av utsatthet är anställda som skadas i arbetet på grund av att företaget inte lever upp till arbetsmiljölagens krav, investerare och kreditgivare som förlorar pengar när ett företag körs i botten av oseriösa företagare, kunder som blir lurade, företag som slås ut på grund av illojal konkurrens från skattefuskande branschkolleger. Sådan utsatthet bidrar också till den tertiära utsattheten – exempelvis sjunkande skattemoral, minskad tilltro till marknadens spelregler eller till samhällets förmåga att bekämpa brott, försämrad tillväxt etc.

De mer diffusa skadorna och vad de kostar samhället är svåra att beräkna (skr. 2003/04:178). Förtroendeförlusten framhålls ofta som det största hotet, då förtroende är avgörande för affärsrelationer och för det ekonomiska livet i stort (Brå 2003a, s. 14, Alalehto och Sjödin 2003, s. 81). Förtroendekommissionen, som inrättades år 2002 med uppgift att analysera behovet av åtgärder för att säkerställa förtroendet för näringslivet, nämner förstärkta insatser mot ekonomisk brottslighet som ett av fyra prioriterade områden – övriga är en förbättrad bolagsstyrning, förtroendet för finanssektorn och en effektivare konkurrenspolitik (SOU 2004:47).

Gärningspersoner

År 2007 var 2 895 personer misstänkta för borgenärs- och bokföringsbrott och 1 806 personer misstänkta för brott mot skattebrottslagen. 436 personer var misstänkta för förskingring och 119 personer misstänkta för trolöshet mot huvudman. Antalet misstänkta för de stora brottskategorierna skattebrott och bokföringsbrott har ökat under hela 2000-talet, något som Skatteverket bedömer är en följd av skattebrottsenheternas tillkomst (skv 2007, s. 270).

Den typiska ekobrottslingen enligt tidigare studier är en man i yngre medelåldern (Brå, 1996, s. 149). Enligt statistiken är cirka 90 procent av dem som är misstänkta för skattebrott samt bokförings- och borgenärsbrott män, bland misstänkta för förskingringsbrott och trolöshet mot huvudman är männens andel drygt 60 respektive 70 procent. Bland dem som är misstänkta för skattebrott, bokförings- och borgenärsbrott samt förskingring är runt 60 procent i åldern 30–49 år. I samma ålder är också runt hälften av dem som är misstänkta för trolöshet mot huvudman. När det gäller korruptionsbrott kan det tilläggas att majoriteten av de misstänkta muttagarna är företrädare för offentlig sektor, medan de allra flesta misstänkta utgivare är företrädare för

den privata sektorn (Brå 2007a, s. 63). Muttagarnas medelålder är högre än mutgivarnas (Brå 2007a, s. 65).

Förklaringen till männens överrepresentation i ekobrottsstatistiken är att brotten ofta begås inom ramen för en näringsverksamhet och att de misstänkta företrädesvis har en position som innebär både möjlighet att begå brott och straffansvar för de brott som begås inom verksamheten. Överrepresentationen förklaras därför till stor del av motsvarande överrepresentation i näringslivet: cirka 70 procent av alla egenföretagare är män (jfr Nutek 2007 och Statistiska centralbyråns statistik om antalet sysselsatta), 70–80 procent av chefspositionerna i näringslivet innehas av män, och i börsbolagens företagsledning upptas närmare 90 procent av platserna av män (se Renstig 2006). Dessutom är flera av problembanserna typiskt manliga branscher.

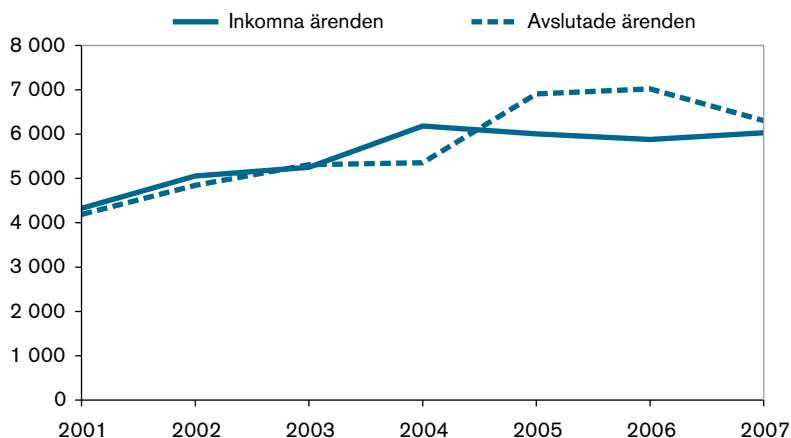
En studie av skattebrottslingar och personer som lagförts för stöldbrott visar att skattebrottslingen inte alltid stämmer in på Sutherlands beskrivning av högstatuspersoner. Drygt hälften av dem som döms för skattebrott har tidigare brottsbelastning: cirka 30 procent är tidigare lagförda för trafikbrott, knappt 20 procent har en tidigare lagföring som gäller andra ekobrott, och drygt 20 procent har någon gång lagförts för traditionella brott som exempelvis tillgreppsbrott eller våldsrelaterade brott. Skattebrottslingen har en social bakgrund som i ganska hög utsträckning liknar »medelsvenssons« (Brå 2003b). Socialt väletablerade ekobrottslingar återfinns främst i de riktigt stora ekobrottsärendena som rör svårupptäckt och sofistikerad brottslighet (Brå 1996, s. 153 f.).

Hanteringen i rättsväsendet

Som tidigare beskrivits är den officiella brottsstatistiken missvisande när det gäller ekobrott, vilket också påverkar uppklaringsstatistiken. Ett alternativt mått på rättsväsendets förmåga att hantera ekobrottsärenden är statistiken från Åklagarmyndigheten (inklusive Ekobrottsmyndigheten) över antalet avslutade ärenden och brottsmisstankar och andelen därav som avslutats genom lagföringsbeslut.

För bokföringsbrotten ligger andelen lagföringsbeslut relativt stabil runt 30 procent. För de flesta andra brott är det vanligt att lagföringsandelen pendlar mer eller mindre mycket från år till år. Orsaken till skillnaden kan vara att medan bokföringsbrotten är relativt enkla att utreda, så är utredningarna av andra brott mer komplicerade och i högre grad beroende av kvaliteten på de anmälningar som kommer in. För exempelvis borgenärsbrotten har andelen avslut genom lagföringsbeslut varierat mellan 9 och 32 procent under 2000-talet.

Man kan säga att andelen lagföringsbeslut mäter utredningsarbetet kvalitativt, medan balansen mellan inkomna och avslutade ärenden

Figur 6. Antal inkomna och avslutade ärenden hos Åklagarmyndigheten inklusive Ekobrottsmyndigheten, åren 2001–2007. Källa: Åklagarmyndigheten.

är ett kvantitativt mått på arbetet. Sedan år 2005 har antalet avslutade ärenden överstigit antalet inkommande (figur 6), vilket ses som ett resultat av nya rutiner för mängdärendeshantering. Rutinerna syftade till att enklare ärenden skulle hanteras snabbare för att mer resurser skulle kunna läggas på allvarligare brottslighet och mer komplicerade ärenden (se EBM:s årsredovisningar för åren 2005–2007), men har också inneburit att åklagarna lyckats beta av en del äldre ärenden och få ner balanserna.

Lagföring

På det stora hela har lagföringen för ekobrott (sammanräknat för de brottstyper som behandlats i denna text) ökat under 2000-talet. Ett ökat antal lagföringar för de stora volymbrotten, bokföringsbrott och skattebrott, står för huvuddelen av ökningen. Ökningen beror på att fler brott upptäckts och utreds. År 2007 lagfördes 1 395 personer för bokföringsbrott av normalgraden och 53 personer för grovt bokföringsbrott, mot 949 personer år 2000. Antalet domar har dock inte ökat nämnvärt, så den ökade lagföringen består främst i ett ökat antal strafförelägganden och åtalsunderlåtelse. För brott mot skattebrottslagen lagfördes 411 personer år 2000 och 643 personer år 2007¹¹⁵.

Allt fler personer lagförs för korruptionsbrott – år 2007 lagfördes 13 personer för bestickning och 33 personer för mutbrott, mot endast fem respektive sex personer år 2000. Eftersom det inte längre finns

¹¹⁵ Uppgifterna i detta avsnitt gäller lagföringar där de uppräknade brotten varit huvudbrott.

statistik på brottsmisstankenivå för korruptionsbrotten är det svårt att säga om ökningen motsvaras av fler upptäckta brott. Sannolikt är ökningen till stor del ett resultat av att utredningsarbetet förbättrats sedan Riksenheten mot korruption bildades. För de närliggande brotten förskingring och annan trolöshet mot huvudman har antalet lagföringar minskat, från 1 182 år 2000 till 811 år 2007¹¹⁶. Minskningen förklaras främst av att färre brott anmäls.

Det ökade antalet inkomna misstankar om insiderbrott och otillbörlig marknadspåverkan har fått visst genomslag i antalet lagföringar. År 2007 lagfördes nio personer för insiderbrott och otillbörlig marknadspåverkan, jämfört med en person år 2000. Ökningen av anmälda arbetsmiljöbrott och brott mot arbetsmiljölagen har däremot inte lett till en motsvarande ökning av lagföringarna, även om en viss ökning har skett, från sammanlagt 50 till 63. Det är brott mot arbetsmiljölagen som står för hela den ökningen.

Påföljder

Sedan Ekobrottsmyndigheten bildades år 1998 har andelen fängelsedomar minskat kraftigt för bokföringsbrotten och skattebrott av normalgraden. En möjlig förklaring är att samhällets förbättrade resurser för att upptäcka och utreda brott samtidigt innebär att andelen mindre allvarliga brott ökar. För bokföringsbrottet har andelen fängelsedomar av det totala antalet domar sjunkit från 22 procent (av 943 domar) år 1998 till 11 procent (av 577 domar) år 2005. Från år 2006 är lagföringsstatistiken uppdelad på bokföringsbrott av normalgraden respektive grovt bokföringsbrott. För bokföringsbrott av normalgraden var andelen fängelsedomar 9 procent (av 695 domar) år 2007, för grovt brott var andelen 92 procent (av 52 domar). För skattebrott av normalgraden har andelen fängelsedomar sjunkit från 43 (av 128 domar) till 10 procent (av 223 domar) under perioden 1998–2007. För grovt skattebrott har däremot andelen fängelsedomar under samma period ökat marginellt från 80 till 85 procent (av 97 respektive 237 domar). Den genomsnittliga strafflängden vid fängelsedom var år 2007 sex månader för bokföringsbrott av normalgraden respektive 21 månader för grovt bokföringsbrott, fyra månader för skattebrott av normalgraden och 19 månader för grovt skattebrott.

Vid sidan av brottspåföljd (lagföring) kan skadestånd utdömas. Brott inom näringsverksamhet kan också leda till beslut om särskild rättsverkan. Exempel på sådana beslut är *näringsförbud*, *rådgivnings- eller biträdesförbud*, *företagsbot* och *förverkande* (Dahlqvist och Holmquist, 2004, s. 327–328). Förekomsten av dessa sanktionsformer har inte studerats här.

¹¹⁶ Siffrorna gäller hela kap. 10 brottsbalken och inte enbart förskingring (inklusive undandräkt och grov förskingring) och trolöshet mot huvudman.

Kriminalpolitik och brottsförebyggande arbete

Hur ekobrottsbekämpningen bäst ska utformas har varit föremål för omfattande diskussioner sedan slutet av 70-talet, med undantag för en period i slutet av 1980-talet då intresset var svalt (Korsell 2000, sou 2007:8, s. 56 f.). Ekobrottsberedningen som tillsattes år 1994 innebar ett avstamp för en förnyad satsning mot ekonomisk brottslighet. Den strategi (skr.1994/95:217) som beredningen utarbetade har haft stor betydelse för det fortsatta utvecklingsarbetet. Beredningen konstaterade bland annat att den dåvarande myndighetsstrukturen inte var adekvat och nämnde bildandet av en särskild myndighet som ett alternativ, vilket så småningom ledde till att Ekobrottsmyndigheten bildades år 1998. Efter en översyn av Ekobrottsmyndigheten år 2007 konstaterades att myndighetsstrukturen fortfarande inte är optimal och det föreslogs till och med att myndigheten skulle läggas ned (sou 2007:8).

Skatteverkets skattebrottsenheter bildades samma år som Ekobrottsmyndigheten och har blivit en viktig resurs i brottsbekämpningen. En stor del av skattebrotten utreds vid skattebrottsenheterna, med åklagare från Ekobrottsmyndigheten eller Åklagarmyndigheten som förundersökningsledare. Man har även utvecklat en särskild metod, Twin Track, för att ta vara på erfarenheter från tidigare utredningar i det brottsförebyggande arbetet (skv 2008, s. 40 f.). Allt större resurser läggs också på underrättelsearbete. År 2007 lades 7 procent av skattebrottsenheternas personalresurser på underrättelsearbete (skv 2008, s. 41). Samtidigt har antalet revisioner i Skatteverkets fiskala verksamhet minskat kraftigt, från runt 18 000 i slutet av 1980-talet, till ca 6 000 år 2006. Den långsiktiga minskningen av antalet revisioner har dock inte följts av motsvarande minskning av antalet upptäckta skattebrott, vilket skulle kunna förklaras av ett allt bättre urval för kontrollverksamheten, där ökade resurser läggs på prioriterade riskområden (skv 2008, s. 22 f.).

I Göteborg, Malmö och Stockholm har det bildats regionala underrättelsecentra (RUC) för samverkan mot organiserad brottslighet, där ekonomisk brottslighet ofta ingår. I samarbetet ingår förutom Ekobrottsmyndighetens och länspolismyndigheternas kriminalunderrättelsejänster även Åklagarmyndigheten, Tullverket, Skatteverket och Kronofogdemyndigheten (se sou 2007:8, s. 93, EBM 2008, s. 27). Allt större fokus läggs också på att spåra och återföra utbyte av brott och en särskild brottsutbytesenhet har bildats vid Ekobrottsmyndigheten¹¹⁷.

För att komma åt de stora problemen med svartarbete i vissa branscher har en ny lag införts, lag (2006:575) om särskild skattekontroll i vissa branscher. Lagen gäller företag inom restaurang- och frisörbran-

¹¹⁷ I en pågående studie genomför Brå en utvärdering av RUC (Göteborg) och Brottsutbytesenheten.

scherna. År 2007 genomförde Skatteverket 30 000 kontroller av personalliggare (SKV 2008, s. 24). Det har även införts en lag om certifierade kassaregister, lagen (2007:592) om kassaregister m.m. Den nya lagen innebär att alla företag som säljer varor eller tjänster mot kontant betalning ska ha certifierade kassaregister från och med den 1 januari 2010. Syftet är att minska problemen med oredovisade intäkter i branscher med omfattande kontanthantering.

Den tekniska utvecklingen och globaliseringen skapar nya brottstillfällen vilket kräver att också regleringen och metoderna för det brottsförebyggande och det brottsbekämpande arbetet utvecklas (Norrman 2000;, Hetzler 2003). Inom EU strävar man exempelvis efter enhetliga rörelse regler samt skärpt och samordnad tillsyn på finansmarknaderna. Marknaden för värdepapper är till stor del internationell och ett gemensamt regelverk är därför viktigt såväl ur konkurrenssynpunkt som för konsumentskyddet. Sveriges nya lag (2005:377) om straff för marknadsmissbruk vid handel med finansiella instrument har sin grund i EG-direktivet (2003/6/EG) om marknader för finansiella instrument (MiFID eller »marknadsmissbruksdirektivet«, se EBM 2007a, s. 56 f.).

Arbetet med att införa enhetliga regler på olika områden innebär inte alltid strängare regler och utökad kontroll för Sveriges del. EU arbetar för att harmonisera reglerna om revision (2006/43/EG), något som av kommissionen bedöms vara »av central betydelse för att återställa investerarnas förtroende för finansmarknaden« (dir. 2006:96), men som i Sverige har fått till följd att revisionsplikten för små aktiebolag ska avskaffas (dir. 2006:128). Att revisionsplikten avskaffas kan komma att ha betydelse för skattekontrollen men också för förmågan att upptäcka brott, eftersom revisorerna i dag har anmälningsplikt vid brottsmisstanke.

År 2004 fick Utredningen för en modernisering av konkurrensreglerna i uppdrag att föreslå en lagstiftningsmodell för en kriminalisering av konkurrensbrott (dir. 2003:175). Ett lagförslag om kriminalisering av överträdelse av förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete och förbudet mot missbruk av dominerande ställning presenterades tillsammans med en konsekvensanalys i betänkandet *Konkurrensbrott: En lagstiftningsmodell* (SOU 2004:131). Flera remissinstanser, bland andra Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten och svenskt Näringsliv, avstyrkte i sina remissvar en kriminalisering. Av allt att döma är någon kriminalisering inte längre aktuell (se prop. 2007/08:135). Den svenska synen på konkurrensbrott skiljer sig kraftigt från den amerikanska som är mycket hårdare. I ett särskilt yttrande till utredningen och remisserna har betonats att en svensk kriminalisering förutsätter ett system med kronvittnen, något som diskuterats men som inte är aktuellt i Sverige (2004:131). I stället har Sverige en »leniency«-princip som innebär att konkurrensskadeavgiften sätts ned för den part som anmä-

ler förbjudna samarbeten och karteller etc. (2004:131). Ekobrott är som framhållits ett komplicerat område och den ökning som ses på flera områden kan nog i första hand ses som ett uttryck för att samhället tar brottsligheten på allt större allvar och därför sätter in mer resurser för att bekämpa den.

Referenser

- Alalehto, T. och Sjödin J. (2003). Business as usual: Två exempel på ekobrott i den svenska vardagen. I: *Förebyggande metoder mot ekobrott. En antologi*. Rapport 2003:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Aunesluoma, J. och Fellman, S. (red.) (2006). *Från olika till jämlika. Finlands och Sveriges ekonomier på 1900-talet*. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland 682:3.
- Bergqvist, M. (2007). *Räkna med den ekonomiska brottsligheten*. Om det kvantitativa studiet av ekonomisk brottslighet. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 22.
- Bergström, M. (2008). Fler polisanmälda arbetsmiljöbrott. *Byggnadsarbetaren*. Webbpublikation publicerad 2008-02-05, hämtad 2008-02-18. <www.byggnadsarbetaren.se/templates/bct_18.aspx?number=46048&category=21>.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (1996). *Ekonomisk brottslighet – den rättsliga processen*. Brå-PM 1996:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2000). *Från storsvindlar till småffiffel – teman i internationell ekobrottsforskning*. Författare: Lindgren, S-Å. och Theandersson, C. Rapport 2000:23. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2003a). *Förebygga ekobrott. Behov och metoder*. Författare: Korsell, L. Rapport 2003:1. Stockholm: Brottsförebyggandet rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2003b). *Skatteffiffelare och tjuvar. En studie av sociala förhållanden och brottsbelastning hos två grupper av lagförda gärningsmän*. Författare: Ring, J. Webb-publikation. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2004a). *Brottsutvecklingen 2001–2003. Brå-rapport 2004:3*. Stockholm: Brottsförebyggandet rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2004b). *Lurad och förgiftad. Att avslöja utsatthet för ekobrott*. Författare: Croall, H. Rapport 2004:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2005). *Kvalitetsstudie om ekobrott*. Webb-publikation. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2006). *Konsten att läsa statistik om brottslighet*. Rapport 2006:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2007a). *Korruptionens struktur i Sverige: »Den korrupte upphandlaren« och andra fall om mutor, bestickning och maktmissbruk*. Författare: Karlsson, M. och Korsell, L. Rapport 2007:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggandet rådet, Brå (2007b). *Organiserat svartarbete i byggbranschen*. Författare: Carlström, A., Lantz Hedström, H. och Heber, A. Rapport 2007:27. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Clinard, M. B. och Quinney, R. (1967). *Criminal Behaviour Systems: A Typology*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ekobrottsmyndigheten, EBM (2006). *Årsredovisning 2005*. Tillgänglig elektroniskt, hämtad 2008-02-21. <www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/arsredovisningar/EBM2005.pdf>.
- Ekobrottsmyndigheten, EBM (2007a). *Rapport om den ekonomiska brottsligheten*. Rapport 2007:1. Tillgänglig elektroniskt, hämtad 2008-02-20. <www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/rapporter/EBM-Rapport%20maj%2007.pdf>.
- Ekobrottsmyndigheten, EBM (2007b). *Årsredovisning 2006*. Tillgänglig elektroniskt, hämtad 2008-02-19. <www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/ÅR/EBM0430-ÅrsRedo_070215B.pdf>.
- Ekobrottsmyndigheten, EBM (2008). *Årsredovisning 2007*. Hämtad 2008-02-22. www.ekobrottsmyndigheten.se/upload/ÅR/EBM-%20orsRedoviso7web.pdf.
- Ekobrottsmyndigheten, EBM (www). Ekobrottsmyndighetens webbplats, hämtad 2008-06-02. www.ekobrottsmyndigheten.se.
- Verket för näringslivsutveckling, Nutek (2007). *Entreprenörskapsbarometern 2007*. B 2007:4. Elektroniskt dokument. Hämtat 2008-02-26. <www.nutek.se/content/t/c4/70/61/B_2007_4%20Entrepren%F6rskapsbarometern%202007.pdf>.
- Hetzler, A. (2003). Vita lögnar och blå dunster: Manipulationer i finansmarknadens gråzoner. I: Brottsförebyggande rådet, Brå. *Förebyggande metoder mot ekobrott: En antologi*. Brå-rapport 2003:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Institutet för tillväxtstudier, ITPS (2008). *Konkurser och offentliga ackord 2007*. S2008:002. Tillgänglig på webben, hämtad 2008-02-25. <www.itps.se/Archive/Documents/Swedish/Publikationer/Rapporter/Statistik/S2008/S2008_002.pdf>.
- Korsell, L. (2000). Ekobrott, liksom! *Svensk Juristtidning*, nr 12, s. 932–965.
- Korsell, L. (2003). *Bokföringsbrott – en studie i selektion*. Avhandlingsserie nr 13. Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet. Stockholm.
- Korsell, L. (2006). Ekonomisk och organiserad brottslighet. *Nordisk Tidskrift för Kriminalvetenskap*. December 2006, årgång 93, nr 3.

- Liljestrand, J. (2008). *Fler anmäls för arbetsmiljöbrott*. Arbetsmiljöupplysningens webbplats. Elektroniskt dokument. Hämtat 2008-04-07. <www.arbetsmiljoupplysningen.se/AFATemplates/Page___12839.aspx>.
- Lindgren, S-Å. (2000). *Ekonomisk brottslighet – ett samhällsproblem med förbindelser*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindgren, S-Å. (2001). Staten – ett brottsoffer med särställning. I: Åkerström, M. och Sahlin, I. (red.). *Det motspänstiga offret*. Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, D. (2007). Olika typer av momsbrott i samband med gränsöverskridande handel inom EU. I: *Skatteundandragande, penningtvätt och organiserad brottslighet*. Handelshögskolan i Stockholm, forskningsrapport nr 19, s. 128–148.
- Norrmann, B. (2000). Globalisering, informationsteknik & brottslighet. I: *Antologi. Perspektiv på ekobrottsligheten*. Rapport 2000:10. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- PricewaterhouseCoopers (2007). *Economic crime: people, culture & controls. The 4th biennial Global Economic Crime Survey. Resultat från Sverige*. Elektroniskt dokument, hämtat 2008-05-13. <[www.pwc.com/extweb/pwcpublications.nsf/docid/a808c09e62b614248025737600277430/\\$file/gecs_07_swe.pdf](http://www.pwc.com/extweb/pwcpublications.nsf/docid/a808c09e62b614248025737600277430/$file/gecs_07_swe.pdf)>.
- Renstig, M. (2006). *Kvinnliga chefer i näringslivet 2006*. Statistik. SNS, Studieförbundet Näringsliv och Samhälle: <www.sns.se/document/kvinnor_2006.pdf>.
- Sutherland, E. H. (1983). *White Collar Crime. The Uncut Version*. New Haven: Yale University Press.
- Skatteverket, skv (2006). *Svartköp och svartjobb i Sverige. Del 1: Undersökningsresultat*. Rapport 2006:4. Stockholm: Skatteverket.
- Skatteverket, skv (2007). *Skatter i Sverige 2007*. Skattestatistisk årsbok. skv 152 utgåva 10. Stockholm: Skatteverket.
- Skatteverket, skv (2008). *Årsredovisning 2007*. skv 165 utgåva 16. Stockholm: Skatteverket.
- Statistiska centralbyrån, scb (2008). Statistikdatabasen, arbetsmarknad, hämtad 2008-02-26. <www.ssd.scb.se/databaser/makro/maintable.asp?omradekod=AM&omradetext=Arbetsmarknad&lang=1&langd=b=1&xu=C9233001&typ=tansss>.
- Turesson, P. (2006). Arbetsmiljömålen fortsätter att öka. *Arbetarskydd* 2006, 4:16–19.
- Åklagarmyndigheten (www). Åklagarmyndighetens webbplats, hämtad 2008-06-03. www.aklagare.se.

Propositioner, utredningar, betänkanden

Dir. 2003:175. *Effektivisering av det konkurrensrättsliga regelverket för företagen m.m., tilläggsdirektiv.*

Dir. 2006:96. *Revisorer och revision; genomförande av EG-direktiv m.m.*

Dir 2006:128. *Tilläggsdirektiv till Utredningen om revisorer och revision; genomförande av EG-direktiv m.m.*

Ds 1996:I. *Effektivare ekobrottsbekämpning.*

Prop. 1975/76:176. *Om ändring i brottsbalken m.m.*

Prop. 2007/08:135. *Ny konkurrenslag m.m.*

SOU 1997:III. *Branschsaneringsutredning och andra metoder mot ekobrott.*

Huvudbetänkande av Branschsaneringsutredningen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2004:47. *Näringslivet och förtroendet.* Betänkande av Förtroendekommissionen. Stockholm: Fritzes.

SOU 2004:131. *Konkurrensbrott. En lagstiftningsmodell.* Slutbetänkande av Utredningen om en modernisering av konkurrensreglerna. Stockholm: Fritzes.

SOU 2007:8. *Nya förutsättningar för ekobrottsbekämpning.* Betänkande av Utredningen om översyn av Ekobrottsmyndigheten. Stockholm: Fritzes.

Skr. 1994/95:217. *Regeringens skrivelse till riksdagen. Samlade åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten.*

Skr. 2003/04:178. *Regeringens skrivelse. Handlingsplan mot den ekonomiska brottsligheten.*